

Сліди вчинення насильницьких злочинів охоплюють: а) зміни в речовій обстановці місця злочину (полягають у порушенні первісного розташування або стану різних об'єктів); б) сліди-відображення (сліди рук, ніг, інших частин тіла, взуття, транспортних засобів та ін.); в) предмети або їх частини – речові докази (у тому числі, документи, речовини та мікрочастинки).

На місці вчинення насильницьких злочинів залишаються різноманітні матеріальні сліди, специфічним різновидом яких є звукові сліди, тобто відображення в матеріальному середовищі звукової мови та інших звуків, зокрема, звуків заподіяння насильства, боротьби, шантажу, погроз тощо. Такі звуки виникають на місці події тільки в момент вчинення.

З позицій трасологічного аналізу сліди, які залишились на тілі людини, можна розділити на зовнішні та внутрішні соматичні сліди; скороминущі та стійкі соматичні сліди. Характерними слідами фізичного насильства на тілі потерпілого є синці, садна (утворюються після заподіяння ударів); вхідні та вихідні рани, що відображають тип холодної зброї; кіптява й частки порошу на тілі та одязі (у разі застосування вогнепальної зброї); обпалене волосся, закопчення, ушкоджені барабанні перетинки; опіки на шкірі, відшарування епідермісу, садна, синці (у разі застосування електричного струму); подряпини, рвані рани, сліди зубів (у випадках нацькування тварини).

Крім того, іноді на тілах потерпілих від насильницьких злочинів залишаються сліди застосування протизаплідних препаратів або профілактичних вакцин, що запобігають зараженню інфекційними хворобами, які поширюються статевим шляхом. Слідами застосування психічного насильства до потерпілого є стрес, фізіологічні та психічні травми.

Отже, слідова картина розглядається як система матеріальних слідів-відображень, які знаходяться в певній кореляційній залежності з іншими елементами криміналістичної характеристики. Знання та оперування даними слідовою картиною дозволяють будувати вірогідні версії про способи вчинення та приховування насильницьких злочинів, що є запорукою ефективного виявлення та розслідування цих різновидів злочинів.

УДК 343.98

*Александренко О. В., канд. юрид. наук, доц., науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2592-7593>,
e-mail: a_e_b@i.ua*

СУЧАСНІ ЕКСПЕРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ В ПРАКТИЦІ РОЗСЛІДУВАННЯ

В теперішній час неможливо уявити проведення будь-якого розслідування без призначення експертизи, без використання судовими експертами сучасного інструментарію і новітніх досліджень.

Особливо актуальним є використання передових криміналістичних засобів і методів при розслідуванні злочинів проти життя і здоров'я, статевої свободи і недоторканності особи, які характеризуються наявністю значної кількості так званих «нетрадиційних» слідів, а звідси вимагають від суб'єктів розслідування належного володіння відповідними засобами, методами і прийомами їх виявлення, фіксації та вилучення задля отримання максимуму інформації, що в них може міститися. Через певні особливості окремих видів вказаних злочинів, притаманної їм обстановки злочину, особистість злочинців, особливе місце серед них посідають серійні сексуальні вбивства.

Особливості вказаних вбивств полягають, перш за все, у способі їх скоєння, який являє собою цілий комплекс різноманітних дій злочинця з вистежування, входження в контакт з жертвою, нападу на неї та ін.

Під час скоєння злочину злочинець здійснює безліч дій, у результаті яких залишаються різноманітні сліди. Які б маніпуляції з предметами не здійснювали: переміщали, змінювали, знищували, руйнували, застосовуючи вибухові пристрої, засоби запалення, хімічні, біологічні реакції; механічно – інструментами; забирали чи залишали на місці тощо, у всіх випадках на предметах, їх частинах (і на місці) залишаються сліди-відображення інструментів, знарядь, рук тощо, чи сліди-речовини (хімічні, біологічні та ін.). Органи і тканини: кістки, м'язи, волосся людини зазнають такого ж впливу [1, с. 170].

Враховуючи наявність такої кількості слідів та інформації, при розслідуванні зазначеної категорії вбивств з самого початку треба активно використовувати для їх збирання відповідні науково-технічні засоби, надалі досліджуючи їх сучасними можливостями судових експертиз. Тобто для встановлення злочинця потрібно використовувати все, що наразі є в наявності, належним чином це досліджуючи і надалі роблячи з результатів проведених досліджень і отриманих консультацій правильні висновки – і так крок за кроком просуваючись вперед в розслідуванні і встановленні злочинця.

Які ж наразі існують можливості для судової ідентифікації? Для встановлення особи за ознаками зовнішності важливе значення має проведення судово-портретної експертизи. Проте, проблемними питаннями експертної портретної ідентифікації в даний час є такі. Останнім часом як об'єкти даної експертизи виступають носії портретної інформації, виготовлені з використанням цифрових технологій фото- та відеозйомки, камер відеоспостереження, оброблені програмами типу Photoshop. Це призводить, наприклад, до суттєвого перспективного викривлення ознак зовнішності людини. Ще однією проблемою є все більше використання методів пластичної хірургії. Проведене А. В. Савушкіним (1989) дослідження штучного змінення ознак зовнішності є лише початком вивчення цієї проблеми [2, с. 151–152].

У криміналістичній літературі розглядалися питання ідентифікації людини за обстриженими і відламаними шматочками нігтів, шматочками лаку, що відшарувалися від поверхні нігтя. Характерні особливості нігтів набуваються також під впливом роботи, косметичного догляду. На структуру і стан нігтів суттєво впливають вікові особливості, а також місцеві чи загальні захворювання. Рельєф зовнішньої поверхні нігтя добре відображується на лаку, яким часто вкривають нігті. Це дозволяє ідентифікувати людину, яка залишила на місці події шматочки лаку зі своїх нігтів [3]. Описано випадок ідентифікації людини за шматочками обстрижених нігтів. Експертиза змогла встановити повне співпадіння двох з чотирьох знайдених шматочків нігтів з нігтями двох з шести пальців трупа, які збереглися [4].

Сучасний стан криміналістики може бути визначений як процес її «технологізації», тобто розробки, впровадження і застосування інформаційних, цифрових, телекомунікаційних технологій та пов'язаних з ними методів ідентифікації особи. До числа біометричних методів, перспективних для подальшого дослідження і використання на практиці, належать, зокрема, генотипоскопічна реєстрація, ідентифікація за райдужною оболонкою чи сітківкою ока, метод сканування венної карти, комп'ютерне розпізнавання людини за зображенням її обличчя та ін. [5, с. 35–36]. Серед нових медичних технологій ідентифікації особи невідомих трупів, окремих їх частин, кісток скелету та їх фрагментів можна назвати остеометричний метод встановлення морфологічного статусу індивіда на основі кісткового матеріалу різного ступеня збереженості, і комплексний міколого-ентомологічний метод [6, с. 246–250]. Не новим, але пов'язаним із застосуванням сучасних методів і технологій способів отримання інформації про обставини злочину та особу злочинця, є використання у кримінальному провадженні запахів слідів. Це дозволяє ідентифікувати суб'єкта за слідами пахучих речовин його поту, які не містять клітинних структур, що не дозволяє зробити це за допомогою сучасних методів ДНК-аналізу [7, с. 439]. До нових напрямків досліджень належать фоноскопичні дослідження, що дозволяють ідентифікувати особу за голосовими модуляціями, які містяться в різних фонозаписах. Поряд з цим, бракує розробок у галузі судово-балістичного дослідження гладкоствольної зброї, що залишає невирішеними багато питань ідентифікаційного значення, що мають важливу доказову цінність при розслідуванні злочинів, у вчиненні яких застосовувалася гладкоствольна зброя або її модифікації [8, с. 59].

При розслідуванні вказаних видів вбивств ще одним напрямом використання спеціальних знань є можливості дослідження рукописів (листів, записок, щоденників, різних написів). Деякі злочинці вдавалися до залишення на місцях скоєних злочинів записок, написів; надсилали листи до ЗМІ, правоохоронних органів, з повідомленнями, що мали погрозуючий, пояснюючий чи характер похвалання, або з метою ввести слідство в оману (Г. Міхасевич, С. Ткач, Д. Берковіц, Джек Трейвік та ін.). Окремі з них вели щоденники, в яких описували свої сексуальні фантазії, підготовку до скоєння та самі вбивства, зазначали про свої жертви, їх кількість, про подальші плани щодо вчинення злочинів (С. Ряховський, Зодіак та ін.). Вказані матеріали, особливо ті, що містять «ідеологічне обґрунтування» скоєних вбивств, характеризують особу автора і виконавця тексту, і результати їх дослідження експертами

можуть бути використані в розслідуванні: застосовуватися при складанні «психологічного портрету», в перевірці версій, для встановлення злочинця.

Науково-технічний прогрес не спинити. Вдосконалюються та розробляються новітні, більш дієві та ефективні методики дослідження об'єктів.

Сучасний стан розвитку криміналістики, можливості судової експертизи, досягнення психології, хімії, біології, медицини та інших наук, дають достатньо можливостей для отримання важливої інформації, яка, за належного її використання, може з успіхом використовуватися для розкриття та розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Шамонова Т. Н. Состояние и развитие положений криминалистического учения о следах. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука обучение, практика* : сборник науч. Ст. в 2-х ч. Вильнюс, Харьков, 2013. Ч. 2. С. 161–171.
2. Зинин А. М. Проблемные вопросы экспертной портретной идентификации. *Криминалист первопечатный*. № 4. 2012. Харьков : Апостиль, 2012. С. 146–153.
3. Хазиев Ш. Н. Идентификация человека по кусочкам ногтей в советской криминалистической практике. URL: <http://www.forensic.ru/nail1.html> (дата звернення: 22.02.2019).
4. Кустанович С. Д. Судебно-медицинская трасология. М., 1975. С. 156–160.
5. Шепитько В. Ю. Предмет, система и задачи криминалистики в XXI веке. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика* : сборник науч. Ст. в 2-х ч. Вильнюс, Харьков, 2013. Ч. 2. С. 32–43.
6. Алиева Ш. Новые технологии в экспертизе расчлененных трупов, скелетированных и сожженных останков человека. *Криминалистика та судова експертиза: наука, навчання, практика* : збірник наук. пр. у 2-х т. Харків : Апостиль, 2014. Т. 2. С. 244–251.
7. Павлюк Н. Проблеми розробки сучасних науково-технічних засобів для роботи правоохоронних органів із запаховою інформацією. *Криминалистика та судова експертологія: наука, навчання, практика* : матеріали 14 міжнар. конгресу. У 2-х т. Т. 1. Одеса : Гельветика, 2018. С. 438–445.
8. Коновалова В. Нові тенденції розвитку криміналістики. *Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика* : матеріали 14 міжнар. конгресу. У 2-х т. Т. 1. Одеса : Гельветика, 2018. С. 55–64.

УДК 343.98

*Гусева В. О., канд. юрид. наук, доц., доцент Харківського національного університету внутрішніх справ,
e-mail: vaguseva2007@ukr.net*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Для повного, й максимально об'єктивного розслідування посягань на життя працівників правоохоронних органів важливе значення має вміле використання слідчими можливостей судово-експертних досліджень.

Успішне розслідування посягань на працівників правоохоронних органів, де має місце вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, та інших злочинів, можливе лише у разі належного використання саме судово-експертних досліджень.

Так, після проведення невідкладних слідчих дій має бути вирішено питання про призначення експертиз. При розслідуванні посягань на працівника правоохоронного органу найбільш поширеними експертизами є: судово-медична експертиза трупа або судово-медична експертиза живої особи (встановлення причин смерті, характеру тілесних ушкоджень тощо), судово-медична експертиза виявлених слідів біологічного походження (речових доказів), окремі види криміналістичних експертиз – судово-дактилоскопічна експертиза, судово-балістична експертиза, судово-почеркознавча експертиза (записок, листів з погрозами на адресу потерпілого) тощо.

Призначення судово-медичної експертизи причин смерті або характеру і ступеня шкоди, заподіяної здоров'ю, є обов'язковим. Первинна інформація і огляд місця події дозволяють слідчому зібрати дані, необхідні для призначення судово-медичної експертизи причин смерті. Тому призначення експертизи в більшості випадків має здійснюватися відразу ж після огляду місця події. Доцільніше було б проведення експертизи доручити тому судовому медику, який брав участь при здійсненні огляду місця події і трупа, оскільки він має вже певне уявлення про причини смерті і механізми заподіяння ушкоджень. При складанні постанови про призначення експертизи слідчому бажано проконсультуватися з судово-медичним експертом з приводу